

Ποιός ήταν ο Παλαιών Πατρών Γερμανός;

/ [Ελλάδα 1821 - 2021](#)

Του Αρχιμ. π. Ιακώβου Κανάκη

Η χρονιά που διανύουμε αποτελεί μια αφορμή για έρευνα, περισυλλογή και αναβαπτισμό στα ιδεώδη της Επανάστασης του 1821. Με το έργο που αναλάβαμε οι εισηγητές είδαμε, πλησιάσαμε περισσότερο τους ήρωες αυτούς, τις εμβληματικές προσωπικότητες, που μας θυμίζουν τα παιδικά μας χρόνια, τότε που προβάλλονταν μέσω των σχολικών βιβλίων και εγχειριδίων οι άθλοι τους. Οι ήρωες αυτοί είναι πιο επίκαιροι από ποτέ στις μέρες μας. Λαμπρό παράδειγμα ανάμεσα σε αυτούς είναι ο Παλαιών Πατρών Γερμανός.

Αυτό το ιερό πρόσωπο θα ήθελα με συντομία να σας παρουσιάσω. Θεωρώ για αυτό το έργο τον εαυτό μου πολύ μικρό και δεν είναι αυτό μια έκφραση ταπεινοσχημίας. Είναι όντως πολύ μεγάλος.

Τον προσέγγισα με σεβασμό και αγαθή διάθεση. Να πούμε προλογικά ότι πριν λίγο καιρό στο πατρικό του σπίτι στην Δημητσάνα (είναι πλέον μουσείο) του πήγαμε,

μετά το μνημόσυνο που τελέσαμε για αυτόν, ένα αντίγραφο του λαβάρου που σήκωσε ο ίδιος. Ήταν μια στιγμή άκρως συγκινητική, όταν μέσα στην οικία του, κλήρος, επίσημοι και λαός ψάλλαμε «τη υπερμάχω» και στην συνέχεια τον εθνικό μας ύμνο. 200 χρόνια μετά, εκπληρώσαμε ένα χρέος, ήταν ένας οφειλόμενος φόρος τιμής στην μνήμη του και στο έργο του, στους αγώνες του. Μνημόσυνο ας θεωρηθεί και η σημερινή μας σύναξη. Μέσα από την έρευνα θα προσπαθήσω να τον διαζωγραφίσω ενώπιόν σας. Να περιγράψω με συντομία την προσωπικότητά του. Στόχος μας είναι να μείνουν ζωντανές στον νου και στην καρδιά μας αληθινές εντυπώσεις από τον σπουδαίο αυτό ήρωα.

Δεν θα κουράσω με πολλά βιογραφικά στοιχεία, παρά μόνο με τα αναγκαία και βασικά, άλλωστε μπορεί άμεσα και εύκολα να τα βρει κάποιος αρκετά από αυτά μέσω των μηχανών αναζήτησης στο διαδίκτυο. Θα μιλήσω για στοιχεία και γεγονότα που διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα του, την δράση του και προσφορά του, και τα οποία διαμορφώνουν και την δική μας γνώμη για αυτόν. Να πω εκ προοιμίου ότι είναι από τα πρόσωπα εκείνα, τα οποία έχουν δεχθεί ακραία και αυστηρότατη κριτική, θετική και αρνητική. Ορισμένοι βιογράφοι του μιλούν αρκετά αιχμηρά για το πρόσωπό του και το έργο του.

Ο Γεώργιος Γκόζιας γεννήθηκε στην Δημητσάνα την 25ην Μαρτίου 1771, ήταν μάλιστα Μεγάλη Παρασκευή. Χρυσόχοος και κτηματίας ήταν ο πατέρας του ο Ιωάννης, γεγονός που σημαίνει ότι είχε την δυνατότητα να ζει και να διατρέφει την πολυμελή οικογένειά του. Τέσσερα κορίτσια είχε και έναν ακόμα γιό, ονόματι Σέργιος τον οποίο βρίσκουμε στην Τεργέστη για ανώτερες σπουδές.

Ένα περιστατικό από την νηπιακή ηλικία του Γεωργίου, το οποίο αναφέρουν οι βιογράφοι του, δεν μπορούμε να παραλείψουμε. Ενώ ήταν νήπιο και κοιμόταν στην αυλή της πατρικής του οικίας, συνέθλιψε με το χέρι του ένα φίδι που απειλούσε την ζωή του. Αυτό θεωρήθηκε «σημείο», σήμαινε δηλαδή ότι κάτι μεγάλο θα γινόταν αυτό το παιδί. Τα πρώτα γράμματα τα λαμβάνει στο περίφημο και φημισμένο σχολείο της Δημητσάνας. Ωστόσο, πηγές αναφέρουν ότι την δεκαετία 1771- 1781 η σχολή αυτή έκλεισε, οπότε πιθανόν ο Γεώργιος να μαθήτευσε κοντά σε κάποιον μοναχό ή λόγιο. Από αυτό γίνεται φανερό, μεταξύ άλλων, ότι δεν έχουμε πάντα παιδεία «εν τω κρυπτώ», αλλά οι Οθωμανοί έδιναν κατά καιρούς ευκαιρίες εκπαίδευσης στους υπόδουλους Έλληνες και άλλες φορές πάλι αφαιρούσαν αυτά τα προνόμια. Άλλοι βιογράφοι του αναφέρουν ότι είχε διδάσκαλο τον σχολάρχη Αγάπιο Λεονάρδο μια μεγάλη μορφή που διεύθυνε και την Σχολή της Σμύρνης. Πάντως, πρέπει να είχε ικανότητα και έφεση στα γράμματα ο Γεώργιος γι' αυτό και μετά της ηλικίας των είκοσι ετών μετέβη στο Άργος, όπου έγινε γραμματέας του εκεί Μητροπολίτη Ιακώβου, κατά τον Καμπούρογλου, ο οποίος

είχε καταγωγή από την Δημητσάνα. Εκεί επίσης θα χειροτονηθεί διάκονος και θα λάβει το όνομα Γερμανός, τηρώντας την παράδοση το μοναχικό όνομα να έχει το ίδιο αρχικό γράμμα, με το βαπτιστικό όνομα.

Μάλλον μετά την κοίμηση του Μητροπολίτου Ιακώβου, πηγαίνει στην Σμύρνη, όπου βρίσκεται ο μετέπειτα άγιος της Εκκλησίας μας Γρηγόριος ο Ε΄. Είναι συμπατριώτης του Γερμανού και δεικνύει γι αυτόν ιδιαίτερη μέριμνα. Η πνευματική σχέση και φιλία τους διατηρήθηκε διαχρονικά. Θα τον ακολουθήσει ακόμα και στην εξορία του στο Άγιο Όρος. Την εποχή αυτή καταρτίστηκε μια ομάδα λογίων με επικεφαλής έναν γέροντα και σοφό μητροπολίτη τον Κυζίκου Ιωακείμ. Στην ομάδα αυτή βρισκόταν και ο Γερμανός. Είμαστε στα 1804 όπου ο Γερμανός αναγνωρίζεται ως ο πλέον έμπιστος κοντά στον Ιωακείμ, γίνεται δε πρωτοσύγκελλός του. Στην συνέχεια το 1806 γίνεται μητροπολίτης και αναλαμβάνει τον αρχιερατικό θώκο ως Παλαιών Πατρών σε ηλικία μόλις 36 ετών. Αυτό δεν συμβαίνει συχνά. Δηλαδή το να αναλάβει τόσο νέος την διαποίμανση κάποιας Μητροπόλεως. Για να χειροτονηθεί κάποιος μητροπολίτης σε αυτήν την ηλικία έχει ειδικά χαρίσματα. Και πράγματι ο Γερμανός μπορεί να χαρακτηριστεί ως « παιδαριογέρων», παιδί στην ηλικία, γέροντας όμως στην κρίση και την εμπειρία. Και τι μέρα γίνεται η χειροτονία του; 25 Μαρτίου! Μια καινούργια «γέννηση» δηλαδή. Μια αναγέννηση καλύτερα. Αυτή η ημερομηνία χαράχθηκε στην καρδιά του και έμελε να χαρακτηρίσει για πάντα την ζωή του και λίγο αργότερα, το 1821.

Στα έτη της αρχιερατείας του μπόρεσε και αγαπήθηκε πολύ από το ποίμνιό του. Από την ώρα που τον υποδέχθηκαν και στην συνέχεια απολαμβάνει τον σεβασμό όλων. Προσπαθεί και κάνει αυτά τα δύσκολα: “Ποιμαίνει υπόδουλο λαό και αντιμετωπίζει βάρβαρο κατακτητή”. Πατάει συνεχώς ένα τεντωμένο σχοινί κατά την αρχιερατική του πορεία. Οι Τούρκοι τον φοβούνται και ότι τους ζητάει του το παρέχουν. Οι χριστιανοί βρίσκουν στο πρόσωπό του τον άνθρωπο που εμπιστεύονται και τους παρέχει ασφάλεια όταν υπάρχει ανάγκη. Επίσης, έχει το χάρισμα της επικοινωνίας.

Κατά τον Γούδα: « Ό Γερμανός τάχιστα κατέστη είς Πάτρας τόκέντρον τῆς τε πολιτικῆς καί τῆς ἠθικῆς βαρύτητας συμπάσης της Πελοποννήσου...».

Ο Γερμανός «ανοίγει τα φτερά του» στην Κωνσταντινούπολη

Το οικογενειακό του περιβάλλον φαίνεται να ήταν καλό, αλλά το γενικότερο της εποχής του, όχι. Έχουμε συχνές θηριωδίες των κατακτητών, οι οποίες ασφαλώς τραυμάτιζαν ψυχικά τους έλληνες, πόσο μάλλον τα μικρά παιδιά. Είναι αδύνατο να μην δημιουργήθηκαν δυσμενείς εντυπώσεις στην ψυχή του νεαρού Γεωργίου. Είναι

συγκυρίες και συναισθήματα, αυτά της παιδικής μας ηλικίας, ανεξίτηλα στο χρόνο, θετικά ή αρνητικά, τα οποία μας ακολουθούν σχεδόν πάντα. Τα παιδιά που μεγάλωσαν στην Τουρκοκρατία ένωσαν το φόβο και την ανασφάλεια. Να ένα πρώτο στοιχείο που είναι αναγκαίο να γνωρίζουμε για την προσωπικότητά του.

Ένα ακόμα σημείο της προσωπικότητάς του είναι η στάση πού κράτησε όταν επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη από το Άγιο Όρος, όταν εκεί βρέθηκε δεδιωγμένος ο συντοπίτης του και ευεργέτης του Άγιος Γρηγόριος ο Ε΄. Δεν θέλησε να ζητήσει στην βασιλεύουσα βοήθεια από συνοδικούς ιεράρχες του Θρόνου, οι οποίοι είχαν συντελέσει στην εκδίωξη του αγίου Γρηγορίου.

Προτίμησε να παραδίδει μαθήματα κατ' οίκον σε παιδιά πλουσίων οικογενειών προκειμένου να βιοπορίζεται, παρά να τοποθετηθεί κάπου από την Εκκλησιαστική αρχή. Ενώ θα μπορούσε να λάβει με τις γνωριμίες που είχε κάποια θέση στο Πατριαρχείο, προτιμά τον δύσκολο δρόμο, υπερασπιζόμενος τα πιστεύω και την συνείδησή του. Μια ακόμα «πινελιά» λοιπόν αυτή στην σκιαγράφιση του χαρακτήρα του.

Ένα στοιχείο σχετικό με την εκλογή του είναι συναφές με το προηγούμενο. Δηλαδή η εκλογή του στην θέση του Επισκόπου και Μητροπολίτου ήταν ένας καρπός της πνευματικότητάς του και των αρετών του. Δεν βρέθηκε τυχαία στην θέση αυτή και αυτό αποδείχθηκε μετέπειτα από την ποιμαντορία του. Οι χριστιανοί της Μητροπόλεώς του τον βλέπουν με άπειρο σεβασμό. Είναι κοντά τους, δεν είναι απόμακρος. Σε φιλικό περιβάλλον αρέσκεται και σε αστεία. Γίνεται ευχάριστος. Είναι ιδιαίτερα επικοινωνιακός, έχει χάρισμα σε αυτό, γεγονός που θα τον οδηγήσει να αναλάβει σπουδαίες διπλωματικές αποστολές στο εξωτερικό, όταν η προσπάθεια για επανάσταση θα το απαιτήσει. Επίσης, είναι μορφωμένος και γλωσσομαθής και αυτό ειδικά για την εποχή του δεν ήταν δεδομένο. Είναι ακόμα γέννημα του λαού, πονάει τον λαό που δοκιμάζεται και έχει υποσχεθεί πρώτα στον Θεό, αλλά και στην συνείδησή του ότι θα τον προστατεύσει και θα τον υπερασπιστεί μέχρι θανάτου.

Αποτελεί ένα μεγάλο έρεισμα για το λαό, και αυτό τον κάνει σεβαστό στους Τούρκους. Οι Τούρκοι τον φοβούνται. Όταν συμβαίνουν δύσκολες καταστάσεις εναντίον των Ελλήνων δεν διστάζει να τις καταγγέλλει στις Τουρκικές αρχές και συχνά διαμαρτύρεται έντονα. Υποστήριξαν βέβαια κάποιοι, ότι είχε φιλία με την Βελή- πασά γι' αυτό και κατέστη ο ισχυρότερος Μητροπολίτης του Μοριά. Υπάρχει όμως οργανωμένη προσπάθεια συκοφαντίας εναντίον του. Τέτοιες θέσεις για το πρόσωπό του ακούστηκαν πολλές, όπως και τα σχετικά με την μεταβαλλόμενη σχέση του με τον Παπαφλέσσα. Πάντως, πάντοτε οι χειρισμοί του είναι λεπτοί και διακριτικοί. Γνωρίζει καλά ότι ένας λανθασμένος χειρισμός μπορεί να οδηγήσει

στην σφαγή πολλούς αθώους και δυστυχώς τέτοια λάθη έγιναν.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της προσωπικότητας του Γερμανού είναι η φιλοπατρία του. Είναι χαρακτηριστικό των Ελλήνων, αλλά και των Αρκάδων ειδικότερα, ενώ απομακρύνονται από τον τόπο τους για μια καλύτερη ζωή, να μην ξεχνούν την πατρίδα τους και μάλιστα επιθυμούν, όπου και αν βρεθούν, το σώμα τους να αναπαυθεί στην γενέτειρά τους. Στην πατρίδα του την Δημητσάνα προσέφερε πολλά. Το 1811, λίγα χρόνια πριν την Επανάσταση, την επισκέφθηκε προκειμένου να ιερουργήσει στην Εκκλησία της γειτονιάς του, στο Άγιο Γεώργιο της Πλάτσας. Τότε προσέφερε ένα επάργυρο Ευαγγέλιο και άλλα ιερά σκεύη και άμφια. Είναι επίσης σημαντικό να πούμε για την συνάντηση του Γερμανού με τον δάσκαλό του Αγάπιο και το ακόλουθο περιστατικό.

Ο Κανδηλώρος διέσωσε ότι όταν ο Γερμανός ενθρονίστηκε στην Πάτρα, έστειλε ένα μεγάλο φορτίο με ζάχαρη και καφέ στον διδάσκαλό του Αγάπιο στην Δημητσάνα. Ο Αγάπιος όμως επέστρεψε με τον ίδιο αγωγιάτη το φορτίο στον Γερμανό, μεταφέροντάς του, ότι ο τόπος δεν χρειάζεται αυτά τα αγαθά, αλλά το ύδωρ, το μέγιστο των αγαθών. Πιο συγκεκριμένα του ζήτησε την κατασκευή υδραγωγείου. Ο Παλαιών Πατρών ανταποκρίθηκε στο αίτημά του και αυτό το πολύτιμο δώρο για την Δημητσάνα πού μερίμνησε να παρέχεται, υπάρχει μέχρι και σήμερα στην ιστορική πολίχνη.

Το χαρακτηριστικό όμως, πού και πάλι δεικνύει τον χαρακτήρα του είναι αυτό που είπε στον Αγάπιο όταν συναντήθηκαν το 1811 μετά την κατασκευή του υδραγωγείου. Με σεβασμό αλλά και με κάποιο παράπονο για την επιστροφή του καφέ είπε ο Γερμανός προς τον δάσκαλο του, ότι έστειλε τέτοια μεγάλη ποσότητα, γιατί ευχόταν να ζήσει πολλά χρόνια και θα τον ξόδευε. Ο Αγάπιος τότε χαριτολογώντας του είπε ότι θα τον έβαζε στην φάλαγγα αν δεν έκανε την κατασκευή μιας γέφυρας και το έργο για το νερό προκειμένου να χορτάσουν οι Δημητσανίτες. Είναι γνωστή και υπαρκτή και σήμερα η βρύση αυτή μέσα στην Δημητσάνα με την επωνυμία «η βρύση του Δεσπότη».

Όμως και για την πνευματική εξέλιξη και πρόοδο της γενέτειράς του μερίμνησε. Το 1816 ανακηρύσσεται δια πατριαρχικού γράμματος του Κυρίλλου του ΣΤ΄ έφορος της Σχολής της Δημητσάνας.

Χαρακτηρίζεται ως «στυλοβάτης» της περίφημης αυτής Σχολής. Μεριμνά για την κτηριακή συντήρηση, αλλά κυρίως για την εύρυθμη λειτουργία της, για τους δασκάλους και το προσωπικό. Το μέγιστο της προσφοράς αυτής της ιστορικής κωμόπολης, της Δημητσάνας, είναι η «παραγωγή» διδασκάλων και λογίων, οι οποίοι μετά την εκπαίδευσή τους πήγαιναν, με την σειρά τους, σε άλλα μέρη και δημιουργούσαν καινούργιες εστίες παιδείας και πολιτισμού.

Ας δούμε όμως τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, με βάση πραγματικά γεγονότα, ως προς την συμπεριφορά του έναντι των άλλων κληρικών. Είναι συνεργάσιμος και ενωτικός. Προσπαθεί για την συμφιλίωση στην πάντοτε γεμάτη εντάσεις επαναστατική περίοδο και όχι μόνο. Μαζί με τον Άγιο Γρηγόριο τον Ε΄ και τον Τριπολιτσάς Δανιήλ, τους συντοπίτες του, αποτελούν μια τριάδα που οργανώνει όλη την Επανάσταση. Είναι ως γνωστόν μέλος της Φιλικής Εταιρίας και μυσταγωγός και άλλους σε αυτήν. Στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, στην προϊσταμένη του αρχή δηλαδή, είναι υπάκουος και πρόθυμος και έχει την απόλυτη εμπιστοσύνη του Πατριάρχου. Είναι πολλές οι ειδικές αποστολές που του αναθέτει ο Πατριάρχης Κύριλλος ο ΣΤ΄ προκειμένου να διεκπεραιώσει και το κάνει με αυτοθυσία, διάκριση και επιτυχώς.

Το τέλος του

Δεν μπορώ για το τέλος αυτού του μεγάλου Ιεράρχου να κάνω κάτι άλλο παρά να διαβάσω το πώς το περιγράφει ο Φωτάκος. Έχει υπάρξει για περίπου ενάμισι χρόνια στην Ιταλία, επιστρέφει στην Ελλάδα μέσω Κέρκυρας, Ζακύνθου και τον εντοπίζουμε στην Γαστούνη και στο Ναύπλιο τον Αύγουστο του 1824. Αφού κάνει κινήσεις συμφιλίσεως μεταξύ των πλευρών που βρίσκονται σε διχόνοια, καταδιώκεται ο ίδιος και διαπομπεύεται ως συνεργάτης των στασιαστών. Καταλήγει δε στην μονή της Χρυσοποδαρίτισσας. Εκεί θα τον συλλάβει ο Νικολέτος (Ιωάννης Κωλλέτης) με το στρατιωτικό του σώμα. Τον έδεσαν και τον οδήγησαν στο Δροβολοβό. Σημειώνει λοιπόν ο Φωτάκος: «...καθ' ὁδὸν ἀνάγκαζαν τὸν ἀρχιερέα ἀνα παρακολουθῆ αὐτοῦς πεζὸς ἐν καιρῷ χειμῶνος, πάγων καὶ χιόνων καὶ ἐξέθεσαν αὐτὸν ἀπανθρώπως εἰς ἀνηκούστους ταλαιπωρίας καὶ βασάνους, διότι οἱ στρατιῶται ἐβίαζαν αὐτὸν νὰ βαδίζῃ εἰς γῆν λασπώδη ἔνεκα τῶν πολλῶν βροχῶν καὶ μὴ δυνάμενος ἀγανάκτησε καὶ ἵσταθῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου ἐβγαλετό καλυμμαύχι του καὶ ὑψώσας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεκαλέσθη τὴν Θεῖαν βοήθειαν διὰ νὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μοχθηροῦ καὶ ἀσεβοῦς Νικολέτου. Οἱ δὲ στρατιῶται βλέποντες τὸν ἀρχιερέα τοιοῦτο τρόπον βασανιζόμενον καὶ ἀγανακτοῦντα ἐζήτουν ἀπὸ αὐτὸν συγχώρησιν καὶ ἔξασθεναν ἐπὶ πλησίον»

του, αὐτός δ' ἐὺλόγει καὶ ἤρχετο αὐτούς, λέγων συνάμα, ὅτι αὐτοὶ δένπταίουν διὰ ταῦτα, διότι εἶναι ἄλλων ὄργανα. Ὅταν δέ ὁ ἀρχιερεὺς ἔλεγεν εἰς τοὺς στρατιώτας τὴν εὐχὴν τῆς συγχωρήσεως, ὁ Νικολέτος ἐχλεύαζεν αὐτόν καὶ πρὸς περισσοτέραν ὕβριν καὶ καταφρόνησιν ἔβγαλε ἀέρας κάτωθεν...».

Μετά την περιπέτεια αυτή, ο Παλαιών Πατρών το 1826 βρέθηκε στο Ναύπλιο και στο Άργος, ενώ έλαβε μέρος και στην Γ΄ Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο. Στις 30 Μαΐου 1826 θα αφήσει την τελευταία του πνοή και την επομένη στις 31 θα γίνει η ταφή του με λαμπρότητα. Είχε μεγάλους εχθρούς ο φλογερός ιεράρχης, αφού προσπάθησαν κάποιοι και η κηδεία του να μην πραγματοποιηθεί, όπως του άξιζε στον Μητροπολιτικό ναό του Ναυπλίου, όπου όμως τελικά έγινε. Κατά την ανακομιδή του λειψάνου του, οι συγγενείς και συμπατριώτες του δήλωσαν την επιθυμία να τον μεταφέρουν στην πατρίδα του την Δημητσάνα. Σήμερα βρίσκονται τα οστά του στον χώρο της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Δημητσάνας.

Το πνευματικό έργο του Ιεράρχου

Πέρα από την σημαντική προσφορά στην προετοιμασία της Επανάστασης, και το γενικότερο πνευματικό του έργο είναι σημαντικό. Μετά τον θάνατό του, βρέθηκαν κείμενα και σχέδια κειμένων, μέσω των οποίων έδινε λύσεις σε θέματα σχέσεων μεταξύ κληρικών, αλλά και σε σχέση κληρικών και ποιμνίου. Σημαντικά είναι τα Απομνημονεύματά του, εκ των οποίων πολλά στοιχεία συλλέξαμε και πολλά μαθαίνουμε από αυτά για πρόσωπα και καταστάσεις. Τα κείμενα αυτά δεν είναι «διατριβές», δηλαδή καθαρά επιστημονικά έργα, φανερώνουν όμως έναν λόγιο, πεπαιδευμένο και φωτισμένο κληρικό. Στα κείμενά του επίσης μπορούμε να εστιάσουμε στο ότι υποστηρίζει την αρετή ως μέγιστο πράγμα, και μάλιστα μιλά για τέσσερις αρετές, που όταν υπάρχουν κοσμούν τον άνθρωπο. Είναι η φρόνηση, η σωφροσύνη, η δικαιοσύνη και η ανδρεία. Συμπληρώνοντας τα παραπάνω θα πούμε τι έχει πει γι' αυτόν ο Rouqueville,: Φαίνεται ότι τον περιβάλλει με ιδιαίτερο σεβασμό και θαυμασμό. Αναφέρει ότι ο Γερμανός ομοιάζει με τον Σωκράτη. Είναι μορφωμένος, κατέχει το βάθος των επιστημών, ομιλεί με γνώση και γλυκύτητα. Τον αποκαλεί μύστη των Αγίων Γραφών, γνώστη της γαλλικής φιλολογίας, προικισμένο με ευφράδεια, δι'ενθέρμου φαντασίας, βαθειάς πίστεως, που μπορούσε να μετακινήσει ακόμα και όρη. Κλείνω λέγοντας, ότι ενώ δεν είναι ο Γερμανός στις επίσημες δέλτους των αγίων της Εκκλησίας μας, είναι στην συνείδηση των ελλήνων, όλων μας, ένα πρόσωπο ιερό, που βοήθησε τα μέγιστα για την ελευθερία της χώρας μας, του οφείλουμε πολλά και φυσικά οφείλουμε το παράδειγμα του, όπως και πολλών άλλων ηρώων να στοχαζόμαστε συχνά πυκνά στην ζωή μας και ιδιαίτερα στις μέρες μας. Είναι μάρτυρας γιατί έδωσε μαρτυρία ανθρώπου πιστού, τιμίου, θυσιαζόμενου, που νοιάζεται για το «εμείς» και όχι για το «εγώ».

Ομιλία που πραγματοποιήθηκε στις 24 Ιουλίου 2021 στον «Πύργο του Πλαπούτα», στο ιστορικό Παλούμπα Γορτυνίας